

відсутність внутрішньої дисципліни, поваги до права. Таким чином, професійна етика юриста формується на основі взаємозв'язку правових та моральних принципів, норм, правової і моральної свідомості.

Висновки. Отже, проблеми підвищення рівня професійної етики юристів вкрай актуальні й потребують розв'язання на законодавчому рівні. Невиховані люди своєю поведінкою посягають на моральні устої, роблять виклик вічним людським цінностям, таким як взаємоповага, людяність, коректність, на яких базується кожне розвинене суспільство. Таким чином, підтримуючи точку зору Г. Ф. Гребенькова та Д. П. Фіолевського [8, с. 50], можемо зробити висновок, що професійна (юридична) етика як невід'ємна складова юридичної професії покликана виховувати у юристів відданість конституційним ідеалам, чесність і непідкупність, почуття обов'язку й справедливості, забезпечуючи таким чином практичну реалізацію в Україні принципу правової держави, а втілення в життя ідей і принципів правової держави можливо лише за постійного дотримання морально-етичних вимог кожною посадовою особою правової сфери.

Список використаних джерел:

1. Парасюк В. М. Імперативність моралі у професійній діяльності слідчого: філософсько-правовий вимір : автореф. дис. ...канд. юрид. Наук : 12.00.12 / Парасюк В. М. Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2008.
2. Мітцель О. Шляхи підвищення рівня професійної етики суддів, адвокатів і співробітників правоохоронних органів / Мітцель О. // Вісник прокуратури. – 2010. – № 2. – 128 с.
3. Лозовой В. О. Професійна етика юриста / В. О. Лозовой, О. В. Петришин. – Х. : Право, 2004. – 176 с.
4. Професія юриста в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dnipr.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=584&Itemid=2937&lang=ua
5. Гусарев С.Д. Юридична деонтологія / С. Д. Гусарев, О.Д. Тихомиров. – К. : ВІРА-Р, 1999. – 506 с.
6. Основні засади професійної етики юристів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lawclinic.narod.ru/gazeta/gazeta9/3.htm>
7. Кобликов А. С. Юридическая этика : учебник для вузов / Кобликов А. С. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА, М, 1999. – 168 с.
8. Гребеньков Г. Ф. Юридична етика : навчальний посібник / Г. Ф. Гребеньков, Д. П. Фіолевський. – К. : Аярта, 2004. – 209 с.
9. Лозовой В. О. Еволюція етосу юриста в Україні (історичний та соціально-психологічний нарис) / В.О. Лозовой, В.О. Румянцев, Л. В. Анучин та ін. – Х. : Право, 2011. – 264 с.

ОРЛОВА О.О.,

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.1

**ПРАВОВА ОСВІТА ЯК СИСТЕМОТВІРНИЙ ФАКТОР
ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ**

Здійснено аналіз сучасного стану правового мислення в Україні та впливу правової освіти на процес формування даного явища. Уточнено поняття «правова освіта». Вказується на необхідність формування професійного правового мислення.

Ключові слова: правове мислення, правова свідомість, правова культура, правова освіта, правова просвіта, юридична освіта.

Осуществлен анализ современного состояния правового мышления в Украине и влияния правового образования на процесс формирования данного явления. Уточнено понятие «правовое образование». Указывается на необходимость формирования профессионального правового мышления.

Ключевые слова: правовое мышление, правовое сознание, правовая культура, правовое образование, правовое просвещение, юридическое образование.

The modern state of legal thought in Ukraine as well as the influence of legal education upon the process of formation of this phenomenon is analyzed in the article. The notion of «legal education» is specified. The necessity of the professional legal thought formation is suggested.

Key words: legal thought, law conscience, law culture, legal thought.

Вступ. Правова освіта – безпосереднє джерело правового мислення, виконує функцію акумуляції юридичного досвіду, науково-теоретичних досягнень правового мислення та передачі їх прийдешнім поколінням.

У цілому правове мислення як феномен і теоретична проблема ще не стали предметом окремого теоретико-правового дослідження, не сформувалися базові методологічні та категоріальні структури навіть дисциплінарного рівня його інтерпретації, що дозволяють досягти адекватного понятійного оформлення даного феномену.

Проблеми, що стосуються правового мислення, в останні роки отримують підвищену увагу як з боку спеціалістів загальної теорії права, так і представників галузевих наук.

Окремим аспектам правового мислення, правової свідомості та правової культури присвячено дослідження правників та філософів: П. П. Баранова, В. Д. Бабкіна, М. І. Коцюби, В. А. Котюка, В. П. Малахова, А. А. Матюхіна, С. В. Назаренко, П. М. Рабиновича, В. М. Селіванова, С. А. Тихонова та ін. В їхніх працях розглянуто питання історичного генезису, сучасного стану та подальшого розвитку теоретичного й практичного правового мислення, його взаємозв'язку з правовою свідомістю.

Найбільшу увагу правовому мисленню приділено у працях російського вченого А. І. Овчинникова, який зазначає, що особливу зацікавленість викликає більш глибокий наукознавчий аналіз правового мислення [1].

Водночас як феномен проблема правового мислення ще не стала предметом спеціального теоретико-правового дослідження в українській юридичній науці.

Постановка завдання. Мета цієї статті – аналіз правового мислення та впливу на нього правової освіти як системотвірного фактора.

Результати дослідження. Людина може пізнавати навколишній світ за допомогою відчуттів та безпосереднього сприйняття різноманітних предметів і явищ. Якщо ж явища недоступні для споглядання, пізнання їх можливо тільки через мислення¹. До таких явищ і належить право. На думку А. Олійника, правове мислення – це процес опосередкованого та узагальненого відбиття правових явищ у їхніх істотних властивостях, зв'язках і стосунках [3, с. 752].

Н. Онищенко вважає, що правове мислення можна розглядати як систему інформаційної насиченості, яка складається в особи установками професійного призначення [3, с. 752]. Звідси логічне питання: чи притаманне правове мислення особам, які не здобули юридичної освіти. На нашу думку, для того, щоб дати відповідь на це питання слід розглянути такі поняття, як правова та юридична освіта.

До проблеми юридичного мислення цікаво підходять у Німеччині. Катерина Островська, у своїй статті «Деякі аспекти тренування юридичного мислення у вищих навчальних закладах Німеччини» виявила, що головним пунктом німецької методики юридичної освіти є розвиток юридичного мислення як такого [4].

¹ **Міслення** – це процес опосередкованого й узагальненого відображення в мозку людини предметів об'єктивної дійсності в їхніх істотних властивостях, зв'язках та відношеннях [2].

Ст. 1 Модельного закону про освіту, затвердженого Постановою Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД від 3 квітня 1999 р. № 13-8 визначає освіту як процес виховання та навчання в інтересах людини, суспільства, держави, який орієнтується на збереження та передавання знань новим поколінням з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, постійного вдосконалення морального, інтелектуального, естетичного та фізичного стану особистості та суспільства [5]. В Законі України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ позначено, що освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави [6].

Нині склалася система правової освіти населення. Правова освіта населення – це здійснення комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні. Правова освіта – один із головних елементів формування правової культури і правової свідомості населення. Вона є складовою системи освіти в цілому. Органічно пов'язана з правовим вихованням та, як наслідок, – правовим мисленням. Становить комплекс державних та інших заходів, спрямованих на досягнення мети правової освіти [7, с. 37].

Отже, під правовою освітою слід розуміти цілеспрямований процес правового навчання в системі освіти юридичного і не юридичного профілю, що полягає у набутті знань, умінь і навичок правового характеру.

Тут слід зазначити, що треба розрізняти такі поняття, як «правова освіта» та «юридична освіта».

Погляди фахівців на те, що таке «юридична освіта», різняться. Її визначають і розглядають як складову більш загальної правової освіти, як галузь вищої освіти, як фундамент юридичної професії, як запоруку професійної компетентності правника, як середовище формування нового покоління правників, як один із інститутів реалізації соціальної функції права, як критерій соціальної стратифікації, як спеціальний вид підприємницької діяльності, як шлях розбудови політичної кар'єри, як спосіб реалізації особистих амбіцій тощо [8, с. 26–27].

Юридична енциклопедія за редакцією Ю. С. Шемшученка визначає юридичну освіту як систему знань про державу і право, здобутих в результаті навчання [7, с. 473].

На думку О. О. Певцової, на відміну від юридичної освіти, спрямованої на підготовку професійних спеціалістів, «правова» не передбачає акцентування уваги на професійно-значущих для юриста якостей особистості [9, с. 113].

Ми вважаємо, що юридична освіта є різновидом правової освіти. Така думка впливає з того, як співвідносяться право і закон. Юридична освіта – це цілеспрямований та послідовний процес здобуття системи професійних знань, умінь і навичок у вищих навчальних закладах, училищах, технікумах, коледжах, спеціалізацією яких є юриспруденція, формально засвідчений відповідним документом [10, с. 193].

Слід також зазначити, що ще одним різновидом правової освіти є правова просвіта. Правова просвіта – це процес роз'яснення права в формі усних чи письмових консультацій, інформації, бесід, зустрічей населення з працівниками міліції та іншими правоохоронними органами, конкурсів і олімпіад правових знань тощо [10, с. 193].

Ми погоджуємося з думкою В. Годованця, В. Кампо та В. Тертичного про те, що слід розрізняти поняття «правова освіта» та «правова просвіта» [11, с. 28].

Необхідно визначити, в чому різниця між поняттями «правова освіта» і «правова просвіта» громадян. Освіта, як відомо, є процесом розвитку й саморозвитку особи, пов'язаним з оволодінням соціально значущим досвідом людства, втіленим у знаннях, уміннях, творчій діяльності та емоційному цілісному ставленні до світу, необхідною умовою діяльності особи і суспільства щодо збереження й розвитку матеріальної і духовної культури. Головний шлях набуття освіти – навчання та самоосвіта. Процес освіти, як правило, передбачає навчання у закладі освіти, здобуття певної спеціальності й отримання відповідного документа – диплома як свідчення про ґрунтовні й широкі знання [11, с. 28–29].

На визначення основних завдань щодо набуття правових знань, навичок та вмінь громадянами й посадовими особами державних органів, установ та громадських об'єднань,

шляхів їх вирішення, організаційне та методичне забезпечення спрямована «Національна програма правової освіти населення» [12].

Правова освіта населення полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань і навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [13, с 119].

Щодо правового мислення осіб, які здобувають юридичну освіту, то головною проблемою формування професійного правового мислення є мінімізація фундаментальних гуманітарних дисциплін в освітніх стандартах та навчальних планах. На нашу думку, правове мислення передбачає універсальну, фундаментальну базу знань, в той час як тенденція підготовки спеціалістів вузького профілю, професіоналів, вузькопрофесійний підхід до навчання спеціалістів, заснований на розділенні юридичної праці, не веде до формування самостійного професійного правового мислення.

Професійне мислення юриста передбачає як установку високу нормативну культуру, що виражається, з одного боку, в твердій нормативності суджень, точності, формалізованості висновків, а з іншого – у прихильності до догми права, святості духа й букви Закону. Однією із суттєвих рис професійного мислення юриста є його творчий характер у поєднанні з постійним пошуком.

Висновки. Таким чином, правове мислення притаманне будь-якій людині. Одним із системотвірних факторів правового мислення є правова освіта. Треба зробити уточнення стосовно інтерпретації терміна «правова освіта», оскільки від цього залежить розуміння правового мислення.

Категорії «правова освіта», «юридична освіта» та «правова просвіта», всупереч усталеним в юридичній науці поглядам, слід розрізняти. Останні дві – це різновиди правової освіти.

Отже, правове мислення – одна з головних категорій теорії права, без вивчення якої неможливо дати відповіді на основні питання правознавства. Яку б концепцію праворозуміння ми не брали за основу правових моделей, насправді критерієм справедливості завжди залишається правосвідомість, а не норма позитивного або природного права.

Рівень правового мислення та правосвідомості забезпечує не лише розвиток правової культури, в цілому, але й формування ідеалу правової особистості, яка поважає правовий закон, визнає його верховенство у всіх сферах життя.

Список використаної літератури:

1. Овчинников А. И. Правовое мышление : дисс. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / А. И. Овчинников. – Ростов-на-Дону, 2004. – 512 с.
2. Мислення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Мислення>.
3. Міжнародна поліцейська енциклопедія : в 10 т. ; [відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко]. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1. – 2003. – 1232 с.
4. Кизима І. Нестандартність правового мислення в роботі юриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://new.sud.ua/blog/2012/08/06/41351-nestandardnst-pravovogo-mislennya-v-robot-yurista>.
5. Модельный закон об образовании [Електронний ресурс]: Постановление Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ от 3 апреля 1999 года № 13–8// Режим доступа : <http://www.rada.gov.ua>.
6. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991 року № 1060-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
7. Юридична енциклопедія : в 6 т. ; [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 5: П–С. – 2003. – 736 с.
8. Данилькевич М. І. Юридична освіта в Україні / М. І. Данилькевич // Світовий досвід підготовки поліцейських та його впровадження в Україні : міжнарод. наук.-практ. конф., 17 березня 2007 р. – Д., 2006. – С. 25–31.

9. Певцова Е. А. Проблемы формирования правового сознания, правового воспитания и правовой культуры в современной отечественной юриспруденции / Е. А. Певцова // Право и политика. – 2004. – № 9. – С. 112–119.

10. Орлова О. О. Юридична освіта та юридична клініка: форми правового виховання чи правової освіти? / О. О. Орлова // Юриспруденція ХХІ століття : наук. конф. 14 листопада 2007 р. : зб. тез. – Д., 2008. – С. 192–194.

11. Годованець В. Правова просвіта громадян України: методологічні проблеми розроблення Концепції / В. Годованець, В. Кампо, В. Тертичний // Право України. – 1999. – № 1. – С. 27–30.

12. Національна програма правової освіти населення : Указ Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 43. – Ст. 1921.

13. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – 4-ге вид., стер. – К. : Знання, 2010. – 495 с.

ЗАРУБА В.М., доктор історичних наук, професор, професор кафедри загально-правових дисциплін
(Дніпропетровського гуманітарного університету)

УДК 94 (477.63):929.73

ЗЕМЛЕВЛАСНИКИ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ПОВІТУ ДВОРЯНИ НЕЧАЄВИ

На підставі архівних матеріалів та друкованих джерел у статті розглянуто соціально-правові аспекти формування земельної власності катеринославських поміщиків Нечаєвих. Простежено їхній родовід і показано роль в історії краю.

Ключові слова: Нечаєви, Боголюбівка, Громова, Юрівка, Наталівка, Катеринославський повіт, дворяни, землевласники.

На основании архивных материалов и печатных источников в статье рассмотрены социально-правовые аспекты формирования земельной собственности екатеринославских помещиков Нечаевых. Изучена их родословная и показана роль в истории края.

Ключевые слова: Нечаев, Боголюбовка, Громова, Юрьевка, Натальевка, Екатеринославский уезд, дворяне, землевладельцы.

Based on archival material and printed sources in the article the social and legal aspects of land ownership Ekaterinoslavskoe landlords Nechayevy. Prostezheno their ancestry and the role in the history of the region.

Keywords: Nechaev, Boholyubivka, Gromov, Yurivka, Natalivka, Ekaterinoslavsky County, nobles, landowners.

Прізвище *Нечаєв* походить від старослов'янського слова-імені «нечай» – несподіваний, нечаяний, неочікуваний, раптовий. Тобто, хлопчик, який був неочікуваною, несподіваною, іноді не бажаною (а може й не потрібною) дитиною для батьків. Воно широко поширене в українців, росіян і білорусів як ім'я, прізвище і прізвисько. В середовищі української козацької старшини Гетьманщини і Запорозжя відомо кілька Нечаїв. Зокрема, правобережні полковники Данило та його брат Іван Нечаї, а також багато урядників нижчого рангу [17, с. 342 – 343].

Російський рід Нечаєвих походив із старого служилого московського дворянства ще із часів царя Івана Грозного. Він встиг розгалужитися і дати кількох визначних військових та державних діячів [24]. Найвідомішим з них був Степан Дмитрович Нечаєв, власник розкішного маєтку та палацу в стилі ампір (архітектор В.І. Баженов) у селі Полібіно на Орловщині. Катеринославські Нечаєви були з ним у близькому спорідненні. Як засвідчує опубліковане листування з їхнього архіву [16, с. 273], С.Д. Нечаєв був братом у четвертому

